THOMAS HOBBES ȘI ZORII SECULARISMULUI

Autor: Tudor-Alexandru Jinga | 12 februarie 2022

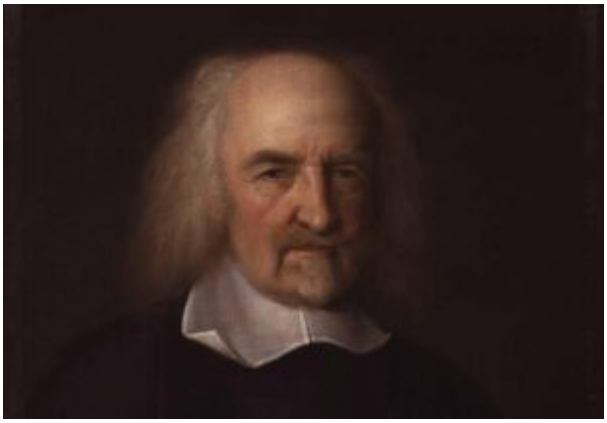

Thomas Hobbes este considerat de unii interpreți drept unul dintre fondatorii tradiției pozitiviste, în sensul politic și juridic al termenului; mai mult chiar, este văzut ca unul dintre părinții filosofiei politice moderne. Odată cu apariția lui Hobbes, gândirea politică occidentală trece printr-un adevărat moment de cotitură; are loc un soi de reformă în gândirea politică, ce inaugurează și impune din acel moment perspectiva contractualistă în răspăr cu cea a organică, a teologiei naturale. Dacă pentru Toma din Aquino și cei care i-au urmat, statul și organizarea politică reprezintă doar o împlinire naturală a înclinațiilor omenești, pentru Hobbes statul este un artefact, o plăsmuire artificială, format prin intermediul unui contract între guvernați și guvernanți, având menirea de a-i proteja pe cei dintâi. Ba mai mult, statul și ideea de stat primesc valențe absolute în raport cu cetățenii săi, devenind un fel de *axis mundi* al comunității și modului de viață al oamenilor. Tocmai de aceea Hobbes este considerat „pozitivist” de către unii comentatori, cum sunt Robert P. Kraynak sau James Boyle. După Boyle, pozitivismul politic sau legal presupune o paradigmă juridică ce minimizează rolul moralității sau al religiei în încercarea de a defini conceptul de *lege*, dar care, invers proporțional, accentuează rolul statului și autorității acestuia. (Boyle, 1987, p. 385) În acest sens, putem remarca faptul că Hobbes este implicit și unul din primii mari gânditori ai modernității a cărui operă a contribuit substanțial la procesul secularizării.

Totuși, chiar dacă Hobbes are o atitudine critică față de religie și metafizică, ultimele două părți ale *Leviatanului* sunt destinate justificării și fundamentării întregii sale filosofii pe baze teologice și scripturistice. Metafizica lui Hobbes implică viziunea sa materialist-atomistă asupra naturii și universului, în sensul în care totul este corporal, fiind compus din corpuri, care se ciocnesc între ele. Iar, în capitolul al doisprezecelea, intitulat „Despre religie”, Hobbes afirmă existența lui Dumnezeu ca „Mișcător nemișcat” și cauză a lucrurilor existente întocmai în felul în care Aristotel vorbește despre „Ființă” în *Metafizica*.

Numai că până și religia este pusă în relație de dependență față de lege și comunitate civilă, căci, pentru Hobbes, numai așa poate să arate singura „religie adevărată”. În acest sens, religia este parte a filosofiei sale politice, pentru că statul este asemănat cu un „Dumnezeu muritor”, iar legea reprezintă voința divină. Relația dintre Dumnezeu și stat, respectiv suveran, este una de echivalență și, pe cale de consecință, am putea fi tentați să credem că filosofia lui Hobbes ar presupune chiar o forma de guvernare teocratică. Dar nu este deloc așa: echivalența între stat sau suveran și Dumnezeu nu este de fapt încercarea de sacralizare a profanului prin *îndumnezeirea* sau transfigurarea „cetății omului”, așa cum era în cazul filosofiei politice medievale, ci este mai degrabă o „profanare” a sacrului prin încercarea de *umanizare* sau *secularizare* a „cetății lui Dumnezeu”.

Însă o astfel de viziune nu poate fi justificată din punct de vedere teologic: religia și viața creștină țin în primul rând de relația personală a omului cu Dumnezeu; relație ce este numai mediată de Biserică, ca trup mistic, și nu politic sau ideologic, al lui Hristos. Am putea spune că situația este destul de ambiguă în privința raportării sale la religie: în primă instanță, Hobbes critică religiile, spunând că sunt niște înșelătorii ce provin din frica oamenilor față de necunoscut și viitor sau că religia este folosită de autoritățile politice pentru manipulare, pentru ca apoi să ofere el însuși aceste valențe și scopuri religiei creștine. Altfel spus, Hobbes instrumentalizează la rândul său religia în scopuri politice, integrând-o în sistemul său. Căci, pentru Hobbes, după cum afirmă și Thomas Mann în secolul XX sau Paul Krugman în secolul XXI, totul este politic.

În filosofia politică modernă va rămâne întotdeauna „amprenta Leviatanului”, întocmai ca însemn de recunoaștere ce trebuie să însoțească orice decret al unui suveran. Hobbes oferă de fapt structura sau scheletul teoretic și conceptual pe care unii, precum Rousseau Montesquieu, Kant, Mill ori Adam Smith, vor țese ceea ce cunoaștem astăzi sub denumirea de „stat modern”. Ideea contractului social; postularea unei entități impersonale, dar personificate, precum statul, ce se comportă ca un Dumnezeu abstract; măsurarea libertății pornind de la principiul autoconservării; subordonarea principalelor aspecte ale vieții dimensiunii legislative și politice; într-un cuvânt, „sacralizarea” statului ca entitate abstractă și mutarea în plan secund a rolului religiei, prin instrumentalizarea acesteia de către stat; toate acestea vor rămâne elemente specifice filosofiei politice moderne, chiar dacă, în ansamblu, ele pot fi nuanțate considerabil.

BIBLIOGRAFIE

Boyle, James. „Thomas Hobbes and the Invented Tradition of Posivitivism: Reflection on Language, Power, and Essentialism” in *University of Pennsylvenia Law Review.* 135 (1987), p. 383.

Hobbes, Thomas. *Leviatanul.* trad., introducere și note de Alexandru Anghel. București: Editura Herald, 2017.

Imagine: John Michael Wright – „Thomas Hobbes” (1669); Sursa: Picryl